

Boekpresentatie Katanacho – *Het land van Christus*

20 september 2019, Daniël Drost, Baptisten Seminarium, VU Amsterdam

Yohanna Katanacho heeft een inspirerend, zorgvuldig, hoopvol boek geschreven. Ik ben blij dat het in het Nederlands is vertaald en we gaan het ook gebruiken bij de colleges, bij ons op het baptisten seminarium in Amsterdam.

Ik heb er bewondering voor hoe Palestijnse theologen als Katanacho – in hun situatie van constante ellende en druk - op een hoopvolle manier theologie bedrijven.

→ Daar moet je even bij stil blijven als Europees theoloog.

Tegelijkertijd vraagt Katanacho om een theologisch gesprek, nog eens te meer nu zijn boek in het Nederlands is vertaald. Daar wil ik graag aan bijdragen en ik wil dan ook een theologische reflectie op *Het land van Christus* met jullie delen.

Laat ik beginnen met twee gevoeligheden.

Vanuit Europees perspectief: een gevoeligheid tov vervangingsleer.

Vervangingsleer: de kerk is in plaats van het volk Israël gekomen

Kendall Soulen onderscheidt drie vormen:

- economisch: God heeft het volk Israël willen gebruiken, maar het heeft zijn doel gediend
- straffend: het volk Israël heeft zich niet gehouden aan Gods woord, dus ze vallen nu buiten de boot.
- Structureel: het volk Israël is niet echt nodig voor het evangelie

Vanuit anabaptistisch/ dopers perspectief (vanwege de nadruk op geweldloze ethiek): een gevoeligheid tov marcionisme.

= de scheiding tussen de god van het Oude Testament en het Nieuwe, waarbij die van het Oude Testament gewelddadig en selectief is en die van het Nieuwe geweldloos en universeel. De vroege kerk reageerde op Marcion door hem tot ketter uit te roepen en door de grenzen van de canon vast te stellen

Palestijnse theologen voelen zich regelmatig geroepen de Bijbelse uitverkiezing van Israël en landbelofte relativeren -> al naar gelang de manier waarop ze dat doen lopen ze het risico te lijden aan een vorm van marcionisme of van vervangingsleer.

In de hele mooie toevoeging aan de Nederlandse vertaling, nl de dialoog tussen Naim Ateek en Yohanna Katanacho nav Ateeks boek, laat Katanacho duidelijk zien niet marcionistisch te willen denken en zich als christen niet het Oude Testament te willen laten ontnemen.

Hoofdstuk 2 vind ik het minst constructieve hoofdstuk van 'Het land van Christus.' De zelf-identificatie van het volk Israël relativeren vind ik geen heilzame weg.

Ik denk dat het probleem niet is dat chassidische joden in zeg Brussel, New York, Odessa, of Jeruzalem zich afstammelingen van het Bijbelse volk Israël noemen, het is eerder een probleem dat de staat Israël dit doet, en het vervolgens gebruikt als rechtvaardiging van haar politieke koers.

Hoe kunnen we dan woorden vinden, theologische taal die religie en politiek, claims en annexaties ontzenuwd?

Mitri Raheb doet een poging in zijn *Geloven onder de bezetting* (2015), door bevrijdings-theologische taal te gebruiken, mn het begrip 'empire.' Het is echter een begrip dat met grove lijnen werkt: alles wat niet onderdrukt wordt is onderdrukker en dus empire.

Erik Borgman tekent daar terecht bezwaar tegen aan in zijn – verder overigens waarderende - inleiding op *Geloven onder de bezetting*.

De uitverkiezing van het volk Israël in de Bijbel, of de identificatie van het Joodse volk nu met het Bijbelse Israël, relativeren is dus geen heilzame weg; het bevrijdings-theologische taalveld – het begrip empire - trekt te grove lijnen. Wat dan wel?

Ik wil een voorstel doen.

De afgelopen jaren heb ik onderzoek gedaan naar de ecclesiologie van John Howard Yoder. Hij is een Amerikaans, mennonitisch/ dopers theoloog, overleden in 1997. Als dopers theoloog staat hij kritisch ten opzichte van de staat, elke staat, dus ook de Israëlische. Hij werkt uitgebreid met de thematiek 'de krachten en machten,' juist in zijn houding ten opzichte van de staat. Yoder maakt daarin gebruik van het werk van dr H. Berkhof, met name zijn boekje *Christus en de machten*, een studentenlezing uit 1953. Yoder heeft dat boekje zelfs naar het Engels vertaald.

Berkhof leest Paulus' begrip van de krachten en machten als volgt:

- Ze zijn geschapen door God, ten goede
- Ze zijn gevallen en in opstand gekomen tegen God. Ze geven geen ruimte om te floreren, maar onderdrukken en zijn gewelddadig
- Ze zullen hersteld worden en samengebracht onder één hoofd: Christus

De krachten en machten zijn machtsstructuren in de schepping, die zeker in de vorm van de staat (zoals Yoder als dopers theoloog continu benadrukt) gevallen zijn, en ze moeten ontmaskert worden als de krachten en machten die ze zijn. De staat heeft regelmatig messiaanse aspiraties, kijk maar naar bijna elke vorm van nationalisme, die een identiteit en een groter doel bieden, en daar moeten christenen niet voor vallen.

Waarom is dit behulpzame taal?

- Omdat dit een kritische houding tov de staat bijbels-theologisch onderbouwt. Elke staat, en dus ook de Israëliëse.
- Het onderscheidt tussen volk en staat, iets wat het begrip 'empire' (iig zoals Mitri Raheb het gebruikt) zo niet kan. Volk en staat zijn natuurlijk met elkaar verbonden, maar er is ook onderscheid.
- Dit geeft dus taal om kritisch op de Israëliëse staat te zijn (zoals veel Israëliërs zelf ook zijn), zonder antisemitisch te worden. Het geeft ook taal om pro Palestijns te zijn, zonder in te hoeven stemmen met het zieke en corrupte leiderschap van Hamas en/of de Palestijnse autoriteit.
- Het geeft m.i. ook taal om te onderscheiden tussen eschatologische taal die gelovigen gebruiken (om bijvoorbeeld alvast zwaarden in ploegen om te smeden) en de eschatologische taal die de staat gebruikt om haar gewelddadige politiek te rechtvaardigen. Anders gezegd: eschatologische vergezichten hoeven in de tekst van de Bijbel niet gecorrigeerd te worden. De aanspraak van de staat er op wel. Want dan gaan de krachten en machten ermee aan de haal.

Is dit behulpzaam?

De Paulinische taal van 'krachten en machten' geeft hopelijk een betere bril om de situatie te duiden zoals ze is. Dat blijft natuurlijk moeilijk, maar het streven naar precisie in taal en gebruik van Bijbelse concepten lijkt me altijd zinnig. En iets opleveren.

Nogmaals:

Ik heb er bewondering voor hoe Palestijnse theologen als Katanacho – in hun situatie van constante ellende en druk - op een hoopvolle manier theologie bedrijven.

➔ Daar moet je even bij stil blijven als Europees theoloog.

Tegelijkertijd is een dag als vandaag ervoor om Katanacho's theologie te ontvangen, en er – naast alle lof - kritisch mee in gesprek te zijn.

Dit is mijn poging.